

УДК 316:35.075.51

СОЦІОЛОГІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДОНДУУ

БУРЕГА В.В.,
доктор соціологічних наук, професор,
завідувач кафедри соціології та
політології Національного технічного
університету «Харківський
політехнічний інститут»

В статті аналізуються передумови створення, становлення та рівень розвитку школи соціології державного управління у ДонДУУ. Визначено основні напрямки здійснених досліджень та зроблен спробу обґрунтувати кроки щодо подальшого розвитку з урахуванням досягнутого рівня визнання та з урахуванням ситуації що склалася у вітчизняній системі державного управління та соціологічній науці.

Ключові слова: наукова школа, соціологія державного управління, соціально-адекватне управління, соціологія, держава.

В статье анализируются предпосылки создания, становление и уровень развития школы социологии государственного управления в ДонГУУ. Определяются основные направления по которым осуществлялись исследования и сделана попытка обоснования новых шагов с учетом уже достигнутого уровня, а также с учетом ситуации которая сложилась в отечественной системе государственного управления и социологической науке.

Ключевые слова: научная школа, социология государственного управления, государство.

In the paper the preconditions for the establishment, formation and development level of the sociology school of public administration at Donetsk State University of Management are analyzed. The main research areas are determined and new steps are proved taking into account the achieved level as well as the situation existing in the public administration system of our country and sociological science.

Keywords: scientific school, sociology of public administration, state.

25-річчя ДонДУУ являється чудовою нагодою звернути увагу на той факт, що поряд з розвитком теорії та практики менеджменту й державного управління в його стінах отримали розвиток різноманітні аспекти досліджень управлінської діяльності серед яких чинне місце посідає такий напрям соціологічної науки, як соціологія державного управління, який був започаткований саме у Донецькому державному університеті управління, практично одночасно з іншими науковими школами з напрямків: менеджменту у виробничій сфері, екологічного менеджменту, менеджменту у невиробничій сфері, фінансового менеджменту, адміністративного менеджменту та державного управління і державної служби.

Саме тому, уявляється справедливим таке ставлення до цього факту як, цілком виправданої рефлексії науковців – соціологів в ситуації що характеризується певним подвійним змістом.

По-перше, при об'єктивному зростанні ролі держави в умовах ембріонального стану розвитку громадянського суспільства в Україні – держава продемонструвала, що вона не у змозі адекватно реагувати на виклики часу. Насамперед, маються на увазі ті виклики, що зумовили критичний стан у соціальному управлінні. При цьому, соціальне управління розуміється як упорядкування життєдіяльності українського суспільства в умовах корінних соціально – політичних та економічних змін. Не зважаючи, практично на всі управлінські зусилля наслідком такої діяльності з упорядкування стало виникнення та прогресуюче поглиблення кризових явищ в усіх, без винятку сферах суспільного життя.

По-друге, створені та функціонуючі механізми державного управління, на сьогодні, не забезпечують бажаного рівня ефективності регулювання процесів суспільного життя та розвитку. Практично, жодна державна програма модернізації, більшість комплексних планів розвитку тієї чи іншої галузі господарського комплексу, реформування засад діяльності освітніх, наукових, медичних, судових, правоохоронних інституцій не отримали свого логічного завершення.

Певним чином, це зумовлено дефіцитом вітчизняного практичного досвіду державного управління в нашому суспільстві який ми намагалися подолати запрошенням в уряд іноземних фахівців, але така спроба виявилася невдалою. Справа, як стало зрозуміло, не тільки в наявності досвідчених фахівців, а й у тотальних проявах соціальної неадекватності усієї системи державного управління.

Окрім того, значну роль зіграла слабкість української громадськості, відсутність важелів які б мали забезпечувати дотримання законності, виступали б запобіжниками популістських дій політичних сил з метою досягнення вузько групових політичних та економічних цілей політикумом, перетворення молодого української демократії у ширму для впровадження моделей олігархічної влади, легітимізації подвійних та знецінення традиційних цінностей в житті нашого суспільства.

Такі обставини стали підґрунтям для актуалізації спроби розробки в форматі науково-дослідної роботи ДонДУУ концепцій соціально - адекватного менеджменту [1], а пізніше соціально-адекватного управління теретичної, а пізніше, використовуючи її як методологічну парадигму – теоретичної моделі соціології державного управління [2; 3]. Слід зауважити, що такі наукові розвідки було розпочато ще на кафедрі соціально-гуманітарних дисциплін Донецької державної академії управління, правонаступником якої стала кафедра соціології управління Донецького державного університету управління.

Також, слід підкреслити, що кафедра соціології управління стала першою в Україні, що спеціалізувалася на проведенні соціологічних досліджень саме з управлінської проблематики, як того вимагала специфіка провідного в країні вищого навчального закладу спеціалізовано готуваного фахівців з менеджменту усіх сфер діяльності господарчого комплексу та державного управління.

Важливу роль у розвитку такої діяльності відігравала підтримка з боку соціологічної громадськості. Так, у жовтні 2009 року I Конгрес Соціологічної асоціації України підтримав та визнав перспективним цей напрям соціологічних досліджень, а ДонДУУ було визнано базою для виконання дослідницьких програм саме з соціологічної проблематики державного управління.

Певним етапом такої роботи, що відбувалася в рамках плану науково-дослідної роботи кафедри соціології управління стало видання монографії «Соціологія державного управління» у 2012 році [4]. З виданням цієї монографії знімалася актуальність у дискусії про статус соціології державного управління як самостійної наукової дисципліни. Це також можна віднести до значних наукових здобутків ДонДУУ у соціологічній галузі та визнання завершення процесу формування, серед інших наукових шкіл в університеті, наукової школи з державного управління.

Але події, що відбулися в нашій країні в 2014 році та війна, яка є жорсткою та трагічною реальністю нашого сьогодення стали контекстом для діяльності щодо збереження не тільки самого університету, який вимушено перебазувався з території тимчасово не підконтрольної Україні, а й наукових шкіл. Що стосується соціологічного спрямування наукової діяльності ДонДУУ, то про нього можна сказати, що він у своїй основі збережений та приймаються зусилля для його подальшого розвитку, хоча значна кількість науковців вимушена працювати тепер в інших містах та університетах.

Стосовно розвитку соціології державного управління, як самостійного напрямку наукових досліджень слід наголосити на двох аспектах цієї діяльності.

Перший аспект полягає у тому, що слід продовжити дослідницьку роботу щодо уточнення місця соціології державного управління в системі соціологічних знань. Так, раніше вважалося, що соціологія державного управління має відноситися до спеціальних соціологічних теорій, оскільки вона досліджує закономірності, принципи, форми та методи цілеспрямованого управлінського впливу держави на процеси, які відбуваються у суспільстві з метою їх упорядкування та забезпечення соціально – адекватного функціонування його основних інститутів в інтересах успішного суспільного розвитку. Проте, з уточненням змісту такої теоретичної концепції, місії, що виконується нею з'являються, достатньо ґрунтовні передумови для того, щоб вважати її галузевою науковою дисципліною, що поглиблює та поширює соціологічне бачення такої галузі людської діяльності як управління. При цьому мова йдеться про теоретичну концепцію, що має підстави для визнання її у якості самостійної наукової дисципліни.

Разом з тим, як окреме питання на яке потрібно відповісти, має сприйматися подальша детальна розробка такого завдання соціології державного управління як наукове обґрунтування створення та функціонування надійних запобіжників для репродукування соціально – неадекватних характеристик управлінської діяльності уповноважених суспільством органів та структур, органів державної влади та значної кількості державних службовців. Окрім того, конче важливим вважається питання подальшого уточнення методологічного підґрунтя соціологічної теорії державного управління. Задекларована комплексна теоретична парадигма, що поєднує системний, діяльнісний та соціальний підходи. Така теоретична конструкція виявляється занадто

громіздкою. Як показують наші наукові розвідки у цьому напрямі можна вважати доцільним використати потенціал несправедливо відстороненої структурно-функціональної парадигми. Безперечним шляхом для збагачення методологічного підґрунтя може стати застосування для аналізу діяльності з державного управління теорії соціального обміну. У такому випадку контекст теорії обміну дозволяє розглядати державне управління як надання певних соціальних послуг замовлених громадянами та громадськістю в інтересах упорядкування суспільного життя, впровадження та захисту головних цінностей даних спільнот.

Другий аспект розвитку соціологічної теорії державного управління полягає у прагненні зняти певне протиріччя, що проявляється при розробці соціологічних проблем державного управління без соціологічного аналізу власне проблеми держави та державності. Склалася ситуація, яка характеризується відсутністю в соціологічній науці спеціальних положень щодо природи держави, її генези, специфіки розбудови взаємовідносин і взаємодії між державою та громадянами й громадськістю. Прикро, але така популярна наукова дисципліна як соціологія політики користується поняттям держави запозиченим у політології або обмежується використанням підходів до визначення держави та її суності окреслених ще Максом Вебером.

Держава розглядається, насамперед, як соціальний інститут. Проте, такий підхід не завжди дозволяє враховувати всі зміни у змісті характеристик держави та державності. На це, свого часу, вказував Ентоні Гідденс, говорячи про те, що соціальні інститути з часом змінюються. Виходячи з цього, цілком можливим уявляється припущення, що державу не можна розглядати на всіх етапах її існування тільки як соціальний інститут. Під впливом часу та подій у суспільному житті у змісті держави проявляються риси, що позиціонуються як такі, що можуть бути притаманні соціальній організації. До того ж сучасні держави, особливо ті, що виникли останнім часом відразу набувають формату специфічних соціальних організацій, які в процесі усталення відтворюють певні основні риси держав, що виникали раніше як соціальні інститути. До таких можна відносити держави які утворилися в результаті розпаду колоніальної системи, загибелі імперій тощо. З урахуванням цього державу слід розглядати як головний суб'єкт управлінського процесу (державного управління), що має характеризуватися певними рисами, а саме:

- вона виникає та проходить достатньо довгий період становлення у форматі соціального інституту;
- її головною метою являється упорядкування широкого спектру соціальних відносин та соціальної взаємодії між членами суспільства та їх групами яке стає надзвичайно актуальним з появою та розвитком такого соціального феномену як приватна власність;
- головним інструментом для такого упорядкування виступає легітимна влада, що базується на застосуванні легітимізованого насилля;
- функціонування держави призводить до її переформатування у великомасштабну, спеціально структуровану соціальну організацію. При цьому зміна формату відбувається в наслідок пошуку більш ефективних форм управлінської діяльності;

- напрями розвитку та основні завдання держави (у тому числі й державного управління) визначаються соціальними групами, що наділені владою яка визнається у суспільстві усіма його членами.

Таким чином, подальша діяльність з уточнення окремих положень соціологічної теорії державного управління та подальша розробка соціологічної концепції держави з послідуною прив'язкою їх до основних сучасних проблем розвитку українського суспільства можуть визнаватися в якості основних напрямків подальшого розвитку соціологічної школи державного управління ДонДУУ. Певні напрацювання в означеному напрямку вже відбуваються [5-17]. Окрім того, дослідження продовжують здійснюватися в межах загального напрямку та відбувається деталізація рішних підходів до різноманітних проявів управлінських зусиль держави з метою процесів, що визначають їх зміст. Так звертають на себе увагу роботи, що була виконана Клименко О.Ю., а її результати презентовано в монографії «Інституціоналізація соціального захисту дітей у кризових ситуаціях в сучасному суспільстві» (2015 р.). Як спробу дати певну відповідь на ситуацію, що склалася на Південному сході України слід розглядати роботи Суровцевої І.Ю. «Війна у соціологічному дискурсі» та Попова В.Ж. «Трансформація соціальної ідентичності під впливом громадянського конфлікту». Одним з найприваблівіших аспектів для досліджень стала сфера освіти. Тут окремо слід відзначити спільне дослідження Мазурика О.В. та Єрескової Т.В., що було присвячене соціологічним аспектам професіоналізації громадського контролю в сфері вищої освіти. Також проблемам вищої школи, які мають вирішуватися зусиллями управлінського апарату держави присвячено роботи Скок Н.С., Ніколаєвої В.І., Нікіфоренко Н.О., Горбова В.В., Сікорської І.М., Шульги В.В., Карапетян А.О. та інших. Окремий шар досліджень складають роботи виконані на кафедрі соціології управління, які були присвячені проблемам суспільства, що до теперешнього часу чекають проявів управлінської активності з боку держави Це дослідження Могдальнової І.В. «Особливості формування та розвитку маргінальних процесів у середовищі української інтелегенції», Лухуташвілі Н.Х. «Вдосконалення механізмів державного регулювання стратифікаційних процесів в українському суспільстві» та Чаплик М.М. «Штрихи до соціологічного аналізу українського тюремного соціуму».

Маємо усі підстави для того, щоб стверджувати, збагачення розуміння орієнтирів для майбутніх наукових розвідок фахівцями соціологами може відбуватися за рахунок конкретизації сфер державного управління – оборона, освіта, охорона здоров'я, наука, культура, соціальний захист, сільське господарство, промисловий розвиток тощо.

Література:

1. Бурега В.В. Социально-адекватный менеджмент: в поисках новой парадигмы / В.В. Бурега. – К.: Изд. центр «Академия», 2000. – 324 с.
2. Бурега В.В. Социально-адекватный менеджмент. Монография. - К.: Институт социологии НАН Украины, 2000. – 379 с.
3. Бурега В.В. Социально-адекватное управление: концептуализация модели: Монография. – Донецк, 2005. – 171 с.

4. Бурега В.В. Социология государственного управления: Монография / В.В. Бурега. – Донецк: ООО «Східний видавничий дім», 2012. – 167 с.

5. Бурега В.В. Категоріальний апарат теорії державного управління: спроба соціологізації// В.В. Бурега / Соціологія та суспільство: взаємодія в умовах кризи. II Конгрес САУ: тези доповідей, (Харків, 17-19 жовтня 2013 р.) – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – С. 203 – 204.

6. Бурега В.В. Соціальний феномен державного управління та місцевого самоврядування: точки зіткнення/ В.В. Бурега // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: Збірник наукових праць ДонДУУ. Т.ХV. Вип.281. Серія «Спеціальні та галузеві соціології». Донецьк: ДонДУУ, 2014. – С. 15-24.

7. Бурега В.В., Бурега Р.В. Зміна моделі соціального управління: відповідь на виклики часу / В.В. Бурега, Р.В. Бурега //Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів «Теоретичні, методичні і практичні проблеми соціології». – 28 квітня 2014 року, м. Донецьк. – С. 16-18.

8. Бурега В.В., Бурега Р.В. Державне управління та місцеве самоврядування: соціологічний підхід до аналізу взаємовідносин / В.В. Бурега, Р.В. Бурега //Регіональний розвиток – основа розбудови української держави: матеріали 3 Міжнар. наук.-практ. конф., м.Донецьк, 3-4 квітня 2014 р. / Донецький державний університет управління. – Донецьк: ДонДУУ, 2014. – С. 12-17.

9. Бурега В.В. Социологический аспект реформирования местного самоуправления в Украине / В.В. Бурега // «Суспільні науки: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі» Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Одеса, Україна, 20-21 червня 2014 року). – Одеса: ТО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2014. – С. 71 – 75.

10. Бурега В.В. Соціологія місцевого самоврядування: спроба розширення соціологічного знання / В.В. Бурега // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні, методичні і практичні проблеми соціології, історії та політології». 19 -20 грудня 2014 року, м. Херсон. – Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 91-95.

11. Бурега В.В. Категорія «держава» у соціологічному дискурсі / В.В. Бурега // Роль суспільних наук у забезпеченні стабільності розвитку глобальних світових процесів у ХХІ ст.»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 3-4 квітня 2015 року). – Київ: ГО «Київська науково суспільнознавча організація», 2015. – С. 66-69.

12. Бурега В.В. Держава: соціологічна рефлексія за М. Вебером / В.В. Бурега // Вісник Харківського університету ім. В.Н. Каразіна. Сер. «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»: Зб. Наук. пр. Вип. 34. – Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2015. – С. 41-44.

13. Бурега В.В. Держава як соціальна організація / В.В. Бурега // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: матеріали XI Міжнародної наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 5 червня 2015, Маріуполь: Східний видавничий дім, 2015. – С. 11-14.

14. Бурега В.В. Нарис соціології держави / В.В. Бурега // Розвиток сучасного українського суспільства: соціологічний та політологічний виміри.

Міжнародна науково-практична конференція НТУ «ХП», м. Харків, 11-12 листопада 2015 р. – Х.: ФОП Бровин О.В., 2015. – С. 32-36.

15. Бурега В.В. «Держава» у соціологічному дискурсі / В.В. Бурега // Суспільні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 22-23 січня 2016 року). Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2016. – С. 99 – 102.

16. Бурега В.В. Держава та державність як об'єкти соціологічної рефлексії // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: Збірник наукових праць. Т.2., Вип., 33, Серія «Спеціальні та галузеві соціології». – Харків: НТУ «ХП», 2016. С. 9-18.

17. Бурега В.В. Національна ідея для України: соціологічна рефлексія // Національна ідея: основа стратегії розвитку українського суспільства в ХХІ столітті / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 4-5 травня 2017р. м. Харків. – Х.: ФОП Панов А.М., 2017. – С. 4-6.

The paper is devoted to one of the scientific schools of Donetsk State University of Management, namely the school of sociology of public administration. The socio-political and economic preconditions for originating almost two and a half decades ago as well as its current state and development prospects are analyzed.

The initiators of its establishment who formed the faculty of the Management Sociology Department realized that the analysis of social, political, economic and cultural development, from the first days of functioning in the conditions of independent and sovereign development of Ukraine, did not provide the necessary level of management effectiveness at all levels of social structure. The accepted model of public administration could not resist the influence of the permanent and systemic crisis in all life spheres of the Ukrainian society. That is why the attempt to create the sociological conception of public administration from the position of the theoretical model of socially adequate management, developed at DSUM and recognized in the national sociological community, seems to satisfy social challenges and is quite urgent.

Basing on a broad understanding of social management, and systemic management efforts aimed at streamlining vital activities of all life spheres of the Ukrainian society is a distinctive feature of the scientific school.

This broad understanding of social management, i.e. public management became the basis for introducing structural elements into the sociological theory, such as the conceptions of public administration, local government, and the attempt to conceptualize the civil service. These components of public administration sociology as a new, relatively independent scientific discipline have got a certain level of theoretical development, although its improvement should be continued. There can be several directions for such work. The most important direction is the clarification of the methodological grounds for theorizing. The complex social-system-activity approach used before allowed us to take the first steps.

At the same time, today the fundamental analysis of the public administration practice needs to be from the theoretical positions outlined with the structural and functional approach.

In addition, we suppose the possibility to move forward on the basis of the theory of social exchange. Naturally, the permanently crisis socio-political and economic environment (both internal and external) becomes a social conflict catalyst that does not contribute to the effectiveness of management models. Thus, the involvement of conflicting sociological paradigms should be admitted.

A certain vision for strengthening the theoretical potential of public administration sociology should be as a certain state conception. The sociological state conception has been developing, and a specific approach to the study of the state has become its feature. This approach consists in the fact that the state is positioned as a social institution with all its attributes from the moment of origin (in the historical context as well as during its formation). And in the period of developed statehood and its subsequent dynamics it seems necessary to consider the state as a large-scale social organization.

Naturally, the sociological state conception should be formed taking into account our Ukrainian realities (both historical context and present events). Solving the problems previously discussed, the scientific school of sociology of public administration will get a new impulse for its development, and the scientific potential of Donetsk State University of Management will get a new confirmation of its importance in comparison with other universities in Ukraine.

УДК 378.1:339.924

**МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОНЕЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ УПРАВЛІННЯ: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ, СУЧАСНИЙ
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

ТОКАРЕВА В.І.,
доктор наук з державного управління,
професор, проректор з науково-
педагогічної роботи,
СІКОРСЬКА І.М.,
кандидат наук з державного
управління, завідувач відділу з
міжнародних зв'язків,
Донецький державний університет
управління

В статті презентовано історія розвитку міжнародної діяльності університету, на тлі суттєвих соціальних змін, що відбулися в Україні. Показані основні етапи становлення та ключові механізми реалізації міжнародного співробітництва. Надані висновки та рекомендації щодо удосконалення даного напрямку стратегічного розвитку університету.

Ключові слова: інтернаціоналізація вищої освіти, ДонДУУ,